

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

**A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK
A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN
AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pally*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM</i> C. MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLTOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаі Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Lívia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolettta: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN

Mészáros Renáta

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
mesrena12@gmail.com

Abstract

The community plays a very important role in the life of every person at all life stages. Adolescence is the time when young people are looking for their own place in the world. They are expected to meet many expectations that family, school, and their contemporaries place on them.

A reliable well-functioning team has an outstanding impact on an adolescent's personality development. In such a group they can be part of a community, experience sense of belonging, support, consent, or learn to handle difficulties and minor disagreements.

Key words: *adolescence, teenager, self-image, contemporary group, mental health, community, self-esteem.*

Absztrakt

A közösség minden személy életében, éljen bármelyik életszakaszban, nagyon fontos szerepet játszik. A serdülőkor az az időszak, amikor a fiatalok keresik helyüket a világban, próbálnak megfelelni a számos elvárásnak, amelyet a család, az iskola, a kortársak támasztanak feléjük.

A serdülők személyiségfejlődése szempontjából kiemelkedő hatása van egy megbízható, jól működő kotráscsoportnak. A csoportban egy közösség tagjává válnak, megtapasztalhatják a valahová tartozás élményét, a támogatást, egyetértést, megtanulják kezelni a nehézségeket vagy az apróbb nézeteltéréseket. Ezek a megtapasztalások és élmények mind a felnőtté válás apró lépései.

Kulcsszavak: *serdülőkor, kiskamasz, énkép, kortárs csoport, mentálhigiéne, közösség, önértékelés.*

A tanulók életének egyik legmeghatározóbb időszaka a Serdülőkor. A 10-12 évesek – belépve a serdülőkorba – nehezen találják helyüket. Bagdy szerint a serdülőkor – egy átmenet, amelyben a személy gyermekkorból az ifjú felnőttkorba lép át. Ennek a korszaknak egyedi feladatai vannak testileg és lelkieleg egyaránt. Ez a korszak a legbonyolultabb és legváltozatosabb időszak az egyén életében. Több változás zajlik a serdülőkorban, kezdve a biológiai változással, ami 11-16 éves korban figyelhető meg, ezt követi később a szociális és pszichikus fejlődés. 10 éves kor körül a fejlődés e szakaszában el kell sajátítani a társas és társadalmi szerepeket, meg kell tanulni a felnőtt viselkedést és a nagyobb elvárásoknak való megfelelést. Mindezeket nehezíti a testi és nemi érés folyamata. A serdülőkor három komoly próba elé állítja a gyerekeket, amellyel mindenképp meg kell küzdeniük. Ezek:

- Az önállósulás, vagyis ki kell mozdulnia a gyermeki szerepből. Egyenrangú partneri viszonyt kell kialakítani a szülőkkel.
- A megfelelő nemi szerep és nemi érettség megtanulása. Bensőséges párkapcsolatra való képesség elérése.
- El kell sajátítani és alkalmasságát bizonyítani, hogy képes a felnőtté válás feladatait teljesíteni (Bagdy 2000).

Az említett próbák mellett sok-sok kérdés foglalkoztatja a gyereket, mint: Kivé legyek? Mivé válljak? Kivel barátkozzak?

Miközben a gyermek biológiailag már érett, szociálisan keresi helyét a világban. Keresi identitását, folyamatosan hatások érik a család, a csoporttszak, illetve kortársak felől. A család, barátok, az iskola, kisebb csoportok tagjai elvárásokat, normákat, értékeket és hagyományokat közvetítenek a gyermek felé.

A kamaszkor az az időszak, amikor a serdülőnek le kell válnia érzelmileg a családról és azon kívül kell tapasztalatokat szereznie, meg kell önmagát találnia. Vekerdy szerint a kamasz világa külön világ, ahol „titkos zugokban” életre-halálra barátságok kötődnek, kis közösségek, „klikkek” jönnek létre, olyanok, amelyekbe a majdnem érett személyiségek képesek beilleszkedni, mert ezek szabadon választott, számukra igazi közösségek.

„Szerves, élő közösséget csak szabad individuumok szabad társulása hozhat létre. A kényszerközösség éppúgy betegíti magát a közösséget, mint azokat, akik itt értetlenül összekényszerültek” (Vekerdy 2005, 90).

Az Énkép alakulásának kezdete szintén a serdülőkorra tehető, mivel a serdülőkor az az időszak a kamasznál, amikor már nem akar gyerek lenni, de még felnőttként nem tud viselkedni. Gyakran jobban tudja, hogy mit nem akar, mint azt, hogy mit akar. A felnőttek – szülei, tanárai vagy éppen az edzője elvárásokkal szembesíti. A kamaszkorral a testi változások is elkezdődnek, ami szintén nyugtalanító számukra. Ezekkel kapcsolatban érzékenyebbé válik még a nagyon nyugodt gyerek is. Keresi a helyét a világban. Az identitáskeresés akkor válik nyilvánvalóvá, amikor elkezd a kamasz befelé fordulni, önállóságra vágyik, ugyanakkor a felelősséget meg nem meri vállalni. Kimaradozik, csavarog, eltávolodik a családtól. Kialakít egy képet magáról, ami nagyon gyakran nem reális csak vágyálmainak a tükröződése. Ezeket a „világmegváló” fantáziaképeket kellékek bevonásával elkezd kipróbálni a gyakorlatban is, mint például egy új hajviseletet, másfajta öltözködést. Felnőtt korára ezekből a kipróbált identitáselemekből csak azokat tartja meg, amelyek megfelelnek az adott társadalom és közösség követelményeinek (Bagdy 2000).

A prepubertás időszakában a kamasz társas kapcsolatokat alakít, keresi a helyét a különböző kortárs csoportokban. Ebben az időszakban távolodik el a család és szülők megszokott közegétől. Ekkor keresi más felnőttek társaságát és kezd el barátságokat kötni. „A barátság a serdülő rendkívüli érzelmi forrása. Ez a családon túlmerészkedő kapcsolatok első, igazi emocionális értékű formája” (Bagdy 2000, 273).

Baráti viszonyban megtanulja az egyenrangú kapcsolatok kialakítását. Ebben az életkorban különösen szüksége van elfogadásra, megértésre

és arra, hogy egy barát néha meghallgassa. Az iskolai jó barátságok meghatározók egy kamasz életében. A kölcsönös bizalom, az, hogy valakivel elbeszélgethet, komoly hatással bír számukra. Az pedig többszörösen hasznos, ha a kiskamasz jó barátja egyben az osztálytársa is, így segíteni tudnak egymásnak a házi feladatokban, vannak közös élményeik, amelyeket megbeszélhetnek. A baráti kapcsolatok általában intenzívek, ami által a gyerekek megtapasztalhatják, hogyan is működik a másik ember (Roeders 1995).

A barátokból alkotott kiscsoportok fontosak a 10-12 évesek számára, hiszen úgy tekinthetnek önmagukra, mint csoporttagra, aki számára fontos, hogy elfogadják, illetve befogadják. Az ilyen csoportban olyan kérdésekre keresi a választ, mint például, „ki vagyok én?” „kivé válok?” „mik az értékeim?” Követi a csoport normáit, amelyek jelentős mértékben befolyásolják a viselkedését. Olyan csoportot választ, amely a legközelebb áll ahhoz a képhez és ideálhoz, amivé válni szeretne. Ezekben a csoportokban tanulja meg a társadalmi normákat és közösségi hatások kezelését.

A prepubertás ugyanakkor az az időszak, amikor a serdülők nemek szerint még inkább elkülönülve töltik idejüket. A fiúk és a lányok külön-külön csoportba tömörülnek, ami elsősorban nemi identitásuk megtalálása miatt szükséges. Az ellenkező nemet felcímkezik, a fiúk szerint a lányok „buták és hisztisek”, a lányok szerint pedig a fiúk „durvák és verekedősek”. Játék közben „fiús” és „lányos” játékokat játszanak, amelyek segítségével férfi/női szerepekbe helyezik magukat azon minták alapján, amelyeket ismernek a környezetükből.

A két nem közötti közeledés 12-13 éves korban jellemző. Elkezdik egymást figyelni, keresik egymás társaságát. Az intimitás és a közös érdeklődési kör fontossá válik. A lányok számára a barátnők nagyon fontosak, utánozzák egymást, egyformán öltöznek, és a lehető legtöbb időt töltik együtt. A fiúk viszont nincsenek folyton együtt, náluk inkább – érzelmek megosztása helyett – a cselekvés, a tettek, illetve egymás bátorítása hangsúlyos.

A serdülőkor legerőteljesebb időszaka az iskoláskorra tehető. Különösen nagy kihívás a gyerek számára, mert az óvodából az iskolába gyakran a szülők és a társadalom részéről állított magas elvárások keltette félelemmel és szorongással érkeznek. Az első napok, hetek tapasztalata akár egy életre szólóan meghatározzák az iskoláról alkotott képet, az iskola iránti érzelmi viszonyulást. Az iskolában döbben rá a gyerek, hogy mennyire színes a világ, mindenki másképp értelmezhet dolgokat. Felismeri, hogy a

családtól külön is tud létezni, működni. Fontos, hogy az első iskolás években a gyerek tanuljon meg önállóan működni, eligazodni, illetve váljon képessé arra, hogy megértse, mi van a dolgok mögött. „Arra kell rászoktatni a gyereket, hogy ne csak várjon, hanem adni is akarjon, és egyre tartalmasabban akarjon adni, miközben annak a fontos ténynek ott kell lennie, hogy örömmel teszi mindezt, mert maga is látja, hogy végül az ő közreműködésével megteremtődik valami” (Winkler, 2001, 25.) Az alsó tagozat végére a gyerek jó esetben megtanul érvelni, saját gondolatát kifejezni, és már a csapatmunka sem ismeretlen számára.

A felső tagozatban, 10-11 évesen, gyerek egy teljesen új helyzetbe kerül. Új tanárokhoz, esetleg új csoporttársakhoz is alkalmazkodnia kell, mégpedig abban az életszakaszban, amikor elkezdődik a kiskamaszkor, amikor saját magát kezdi megismerni, próbálja saját útját és önmagát megtalálni.

Az iskolának és a tanároknak nemcsak az oktatása feladata, hanem a tanulók személyiség –, illetve érzelmi fejlődésének a támogatása is. A feladatok, amelyeket a szülők elvárnak az iskolától és gyermekeiktől, hogy az önismeret, a kommunikáció, a konfliktuskezelés és az együttműködő képességük fejlődjön. Miközben a kiskamasz gyermeknek, még futkosni, játszani, fára mászni és vidám gyerekzsivajban szocializálódni kellene (Nanszákné 2012).

A kamaszok egyre magasabb követelményekkel szembesülnek, mivel az iskola és az oktatási rendszer elsősorban a mérhető eredményeket tudja elemezni. Sajnos olyan tesztek nem alkalmaznak, amelyek megmutatnák, hogy egy gyerek mennyire tisztességes, illetendő, hogyan alkalmazkodik a közösséghez, melyhez tartozik, illetve milyen a lelki és érzelmi állapota, érettsége.

A mai „rohanó” világban az iskola és azon belül az iskolások lelki egészsége egyre nagyobb figyelmet kap. A társadalom nagyobb elvárást támaszt és gyakran csodát vár az iskolától, miközben az iskola nem képes a gyorsan változó igényeknek megfelelni. Annak ellenére, hogy az iskola sok nehézséggel küzd, nevelés szempontjából mégis a leginkább hozzáférhető terep. Buda szerint: „Az egyik akciós tér a mentálhigiéné számára az iskola” (Buda 2003, 13). Annál is inkább, mert a család szocializációs szerepe gyengülőben van. Napjainkban egyre több a válás, a gyerekek csonka családokban nőnek fel, sok a politikai és megélhetési okokból külföldön dolgozó szülő, aki nem közvetít nevelő családi példát. Ebből kiindulva az iskola egyre fontosabbá válik a gyermek lelki nevelése szempontjából (Buda 2003).

Az iskolát a szakirodalom nagy hatású mentálhigiénés intézményként tartja számon. A személyek egyre hosszabb ideig kapcsolódnak iskolához, több időt töltenek ott, mivel a tanulás életkori határai kitolódnak, még a felnőttek is tanulnak, így ők is kapcsolódnak oktatási intézményekhez. A „life long learning” – vagyis a tanulás egy életen át koncepció szerint a személyeknek tanulniuk és képezniük kell magukat egészen életük végéig. Ez a fogalom már a ’70-es években megjelent, de igazából csak a 90-es években tudatosult a létezése. A koncepció szerint minden egyénnek lehetőséget kell biztosítani a fejlődésre, képzésre és tanulásra. Tanulhat iskolában, továbbképzésben, a felnőttképzés keretein belül, abban a közösségben (például családjában) is, amelybe tartozik, vagy akár a munkahelyén. A koncepció fontos célja a személyiségfejlődés, a gazdasági növekedés és a szociális összetartozás értékeinek integrálása.

Az iskolai mentálhigiéné koncepciója elsődlegesen az egészségmegőrző magatartás kialakításra, illetve támogatására törekszik.

„A mentálhigiéné célja: minél több ember számára lehetővé tenni az optimális intellektuális és érzelmi fejlődést, a testi-lelki és szociális kibontakozást, fenntartani egy olyan teherbíró, küzdőképes személyiséget, amely alkalmassá teszi az embert feladatainak maradéktalan teljesítésére” (Telkes 1988. 22). Az iskolai nevelésnek és fejlesztésnek köszönhetően az ott tanuló ifjaknak lehetőségük van arra, hogy egészségesek lehessenek. Az iskolai mentálhigiéné arra hivatott, hogy a gyerekek problémamegoldó képességét, személyiségét és lelki egészségét építse, támogassa és megőrizze. Olyan programok révén, melyek csökkentik a környezetből származó ártalmakat (Telkes 1988).

Gerevich szerint az iskola nemcsak egy szocializációs rendszer, hanem mentálhigiénés erőforrás is egyben. Egy olyan rendszer, ahol értékek, célok, eszközök és bizonyos szabályok együttesen jelen vannak az intézmény tagjainak minden napjaiban (Gerevich 1997).

Életünk mindennapjait folyamatosan (kis)csoporthatásainak kitéve éljük. Ezeknek a csoportoknak köszönhetően fejlődik, formálódik személyiségünk és e csoportokban átélt és tanult ismeretek határozzák meg a későbbiekben a személyiségünket.

„A kiscsoportok különös erejét és jelentőségét a személyiségformálásban nemcsak az adja meg, hogy a családi „kiscsoport” az első emberi közösség életünkben, hanem az is, hogy minden életszakaszunkban szükségszerűen egy-egy kisebb közösséghez tartozunk, amelyben élünk és tevékenykedünk” (Bagdy–Telkes 1988, 34).

Életünkben különböző társas alakzatokhoz kapcsolódunk, bizonyos formális közösségekhez, intézményekhez, mint például az óvoda, az iskola vagy akár a munkahely is. Ezekben az intézményekben, szabályozott keretek között alakulnak társas kapcsolataink, ahol az együttélés során kisebb közösségekhez csatlakozunk, többnyire érzelmi és önkéntes indíttatásból törekszünk valamilyen csoportnak a tagja lenni. A spontán szerveződő kiscsoportok, kölcsönös és önkéntes társulások alkotják a legszemélyesebb kapcsolatokat. Ezeket Telkes és Bagdy informális kiscsoportoknak nevezi (Bagdy–Telkes 1988).

Ezeknél a csoportoknál az odatartozás és az együttesség (együttes élmény) átélése nagyon meghatározó és komoly csoportidentitás alakító tényező.

Egy kamasz számára különösen fontos csoporttagnak lenni, egy önkéntesen választott csoporthoz tartozni. Amikor egy társaság közös tevékenységet végez, tudatosan, nem tudatosan egy közös célt határoz meg. A csoport a védelem biztonságát is nyújtja tagjainak amellet, hogy kapcsolatalakításra és viselkedési minták elsajátítására és betartására is készítet.

A bizalom elősegíti az egyének, a kamaszok saját értékrendjének és belső normarendszerének kialakulását. A kamaszok együttléte, „bandázása” számos konfliktuson, feszültségek megoldási folyamatán keresztül válik csoport tevékenységgé, ahol mindenki megtalálja a számára fontos szerepet, és az okot, hogy miért is akar a csapat tagja lenni (Bagdy–Telkes, 1988).

Az iskolánk kiskamasz korosztálya a leginkább problémás korosztály. Az ötödik és hatodik osztályos gyerekek, akik egyébként nem rossz képességűek, sok problémával küzdenek. Az új helyzet, hogy felső tagozatba léptek, hogy az egyes tantárgyakat külön tanárok tanítják, illetve hogy még új osztálytársak is csatlakoztak az osztályhoz – nagy kihívás elé állítja a tanulókat. A konfliktusok és az apró különbségek, például az eltérő érdeklődési kör – széthúzó klikkekre – bontja az amúgy is instabil közösséget. Ebben a helyzetben gyakran vitákra és egymás szidalmazására pazarolják idejüket a tanulás és baráti viszonyok kialakítása helyett.

A projekt tervezetése és ötletelésem során sokat beszélgettem az iskola pedagógusaival és közvetlen kollégáimmal, valamint próbáltam nyitott fülekkel közlekedni az iskolában. Próbáltam olyan mentálhigiénés problémakört találni, amelynek kezelésével segítségére lehetek a kollégáknak és a gyerekeknek egyaránt.

A hatodik osztály tanárai egyre gyakrabban panaszkodtak nehézségekről. Az osztály kis létszámú, és akik járnak is az osztályba, nagyon

rossz körülmények között élnek. Nem kapcsolódnak sehová, semmilyen közösségbe, csak úgy „elvannak maguknak”, és így tovább... Én ezeket az információkat hallva nagyon fellelkesedve kezdem el a projektet tervezni.

A projekt segítségével a kiskamaszok közösségi kapcsolatait szerettem volna erősíteni osztályon belül. Célom volt a „klikkek” fellazítása, tehát az egyes alcsoportok közötti átjárhatóság elősegítése, valamint a tanulók közötti együttműködés erősítése. Továbbá a kommunikáció fejlesztése és egymás elfogadásának segítése. Mindezt a közösséghez tartozás örömeinek a megtapasztalása által, és a tanulók önértékelésének növelése révén szerettem volna megvalósítani.

Az alacsony önértékelés kérdését azért tartom fontosnak, mert az órákon és csak spontán beszélgetések során megdöbbenően negatívan nyilatkoztak a gyerekek önmagukról, amit későbbiekben a felmérés is alátámasztott.

Célom volt tehát, hogy elsősorban a kiskamaszok önértékelésének erősödése nyomán javuljanak a tanulók, illetve egyes alcsoportok kapcsolatai az osztályon belül, mélyüljön el együttműködésük, épüljön közösségük.

Célom volt továbbá, hogy saját élmény, tapasztalat alapján megérezzék, milyen egy bensőséges osztályközösséghez tartozni.

A program során hat egymást követő foglalkozást terveztünk a teamtagokkal. A foglalkozások hetenként egy alkalommal, iskolai tanítás után lettek lebonyolítva.

Az első foglalkozás során megkérdeztem a gyerekeket, milyen típusú gyakorlatok és tevékenység érdekelné őket. Mindenképpen olyan programot akartam szervezni, amelyben a gyerekek jól érzik magukat, az ő igényeik szerint van alakítva. Ennek megfelelően a következő foglalkozások születtek: *Ismerkedjünk! Jégtörő játékok. Mozduljunk ki! Csoportban könnyebb! Értékes, ügyes vagyok! A szabadban jobb!*

A projekt ideje alatt a gyerekek számos feladatban vettek részt. Kipróbálhatták magukat egyéni, csoport- és páros feladatokban is. Ezeknek a feladatoknak a nagy része a közösségépítésre, egymás elfogadására, empátikus készségük növelésére szolgált. A foglalkozások típusa és felépítése megteremtette azt a hangulatot, amely során megtapasztalhatták a tanulók a csoporthoz, közösséghez tartozás örömét.

A projekt mentálhigiénés jellegét a gyerekekre és az ő igényeikre való odafigyelés adta. Külön figyelmet szenteltem végig arra, hogy a gyerekeknek legyen jó. Tudják magukat jól érezni, önmagukat kifejezni és a lehető legkevesebb csalódás vagy negatívum érje őket.

A gyerekek aktivitásából és rendszeres jelenlétükből arra a következtetésre jutottam, hogy tetszenek nekik a gyakorlatok és játékok, igénylik a foglalkozásokat. Alig csengettek ki az utolsó órájukról, már futva jöttek és kérdezték, mit fogunk csinálni, milyen feladatokat készítettünk.

Minden foglalkozás nagyon pozitív megtapasztalás volt, más osztályokból is érdeklődtek a gyerekek, részt szerettek volna venni a projektben. Arra törekedtünk, hogy változatos gyakorlatokat végezzünk a gyerekekkel. A gyakorlatok között voltak labdajátékok: kidobó, japánfoci, szoborjáték vagy vakművészet, ahol saját testükkel és kreativitásukkal, egymást segítve voltak képesen elvégezni a gyakorlatokat. A szülők és tanárok részéről egyaránt pozitív visszajelzéseket kaptunk.

A projekt tervezésekor megfogalmazott sikerkritériumok közül a következők valósultak meg:

- a tanár vagy az osztályfőnök észrevesz valamilyen változást az osztályon belül;
- a visszajelző kérdőíveken a gyerekek pozitív visszajelzéseket adtak;
- a záró kérdőíven minden gyerek meg tudott nevezni egy foglalkozást, ami tetszett, sőt kedvenc gyakorlatot is megneveztek néhányan;
- a záró kérdőíven kevesebb negatív és több pozitív jelzőt használtak a gyerekek saját maguk jellemzésre.

A válaszokat elemezve a projektet sikeresnek értékeltük. Azonban be kell látnom, hogy a közösségépítéshez hat csoportfoglalkozás nem elegendő, ez sokkal hosszabb folyamatot és közösen eltöltött időt igényel. Arra viszont elegendő volt, hogy a gyerekek megismerjék és jobban elfogadják egymást, hogy megtapasztalják, milyen csoportban dolgozni, együtt a társaikkal. Ezekre a tapasztalatokra lehet a következő projektet tervezni.

Hivatkozott irodalom

- Bagdy E. (2000): Fejlődéslelektan az életfolyamaton át. Serdülőkor: Átmenet a gyermekorból az ifjú felnőttkorba. In: *Pszichoterápia*. IX. évf. 2000. pp. 263-278.
- Bagdy E.–Telkes J.(1988): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Buda B. (2003): *Iskolai nevelés a lélek védelmében*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Gerevich J. (1997): *Közösségi mentálhigiénié*. Aminula Egyesület, Budapest.
- Roeders, P. (1995): *A hatékony tanulás titka*. Calibra Kiadó, Budapest.
- Vekerdy T. (2005): *Kicsikről nagyoknak 2. Az iskoláskor*. Park Kiadó, Budapest.

Winkler M. (2012): *Örömmel az iskolában*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest.

Internetes forrás:

Egész életen át tartó tanulás

<http://intercivic.eu/lifelong-learning-%E2%80%93-egesz-eleten-at-tarto-tanulas/> Letöltve: 2017. 06. 16

Nanszákné Cserfalvi I: *Iskola mai szemmel*.

<http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2012/tel/6.pdf>

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.